

MURAL ART

STREET ART

GRAFFITI

ART

GATEKUNSTPLAN

BÆRUM
KOMMUNE

INNHOLD

1. Innledning.....	3
1.1. Bakgrunn for planen.....	3
1.2. Tilnærming.....	3
DEL 1 - Kunnskapsgrunnlag	
2. Hva er gatekunst?.....	5
2.1. Graffiti.....	5
2.2. Gatekunsten vokser frem.....	5
2.3. Gatekunstens uttrykksformer.....	6
2.4. Gatekunst i Norge.....	8
2.5. Utøvere i Bærum.....	10
2.6. Gatekunst i kunsthistorisk kontekst.....	12
3. Byrommet.....	14
3.1. Stedsutvikling.....	14
3.2. Kunst i offentlig rom.....	16
4. Midlertidighet.....	16
4.1. Vedlikehold og bevaring.....	16
4.2. Dokumentasjon og formidling.....	18
DEL 2 - Tiltaksvurdering	
5. Tilrettelegging.....	20
5.1. Erfaring fra andre kommuner.....	20
5.2. Organisering av lovlige vegger.....	22
5.3. Vurdering av frivegg i Bærum.....	23
6. Pilot – Sandvika.....	25
6.1. Kartlegging av aktuelle områder.....	25
6.2. Relaterte prosjekter.....	26
7. Forslag til tiltak	27
7.1. Tiltak som krever økonomiske bevilgninger.....	27
7.2. Tiltak som gjennomføres med eksisterende ressurser.....	27
7. Kilder.....	28

Martin Whatson (NO), Asker 2018, foto: Kristin Bjelke

1. INNLEDNING

1.1. BAKGRUNN FOR PLANEN

I forbindelse med Handlingsprogrambehandlingen 2019 vedtok MIK 21. november et verbalforslag (nr. 43) om å utarbeide en plan for gatekunst i Bærum: «Utarbeide en plan for gatekunst i Bærum. Planen må være ferdig i god tid før budsjettbehandling i 2020. Planarbeidet bør skje i nært samarbeid med relevante miljø og kartlegge flater i kommunen som potensielt vurderes å egne seg til formålet.»

1.2. TILNÆRMING

I arbeidet med denne planen ble det tydelig at gatekunst i bred forstand kan ha flere funksjoner. Gatekunst kan fungere som et verktøy i stedsutvikling, som en autonom kunstbevegelse og som en ytringsform med utspring fra en ungdomskultur. Tiltak som imøtekommer disse ulike sidene av gatekunsten må derfor vurderes.

Planen er delt inn i to deler, der del 1 vil redegjøre for gatekunstens særpreg og historie, forhold til byrommet samt belyse sentrale spørsmål rundt vedlikehold og formidling. Del 2 er en tiltaksvurdering der ulike måter å tilrettelegge for gatekunst i Bærum kommune vil bli presentert.

Anonym, Oslo 2007-2018, foto: Jon F. Olsen

2. HVA ER GATEKUNST?

Begrepet gatekunst er en direkte oversettelse av det engelske ordet street art. I Norge brukes begge begrepene om hverandre. I mer forskningsbaserte miljøer omtales gatekunsten som post-graffiti eller para-graffiti på grunn av sin fremvekst ut fra graffiti-kulturen. I denne planen vil vi holde oss til begrepet gatekunst.

Relasjonen mellom graffiti og gatekunst har ført til at de svært ofte både omtales og behandles relatert til hverandre. For å tydeliggjøre uttrykkenes relasjon til hverandre presenteres først graffiti-kulturen i korte trekk. Deretter presenteres gatekunsten og dens fremvekst.

2.1. GRAFFITI

Det er i Philadelphia på 60-tallet at de første graffiti-utøverne med sine tags kommer til syne. *Tag* er den enkleste og mest grunnleggende bokstavformen i graffiti. Den består av utøverens¹ kallenavn i stiliserte bokstaver. En tag er ofte vanskelig å lese for dem som ikke kjenner til kulturen. Tagging handler om å få skrevet sin tag ofte, slik at utøverens navn blir mest mulig eksponert. En utøver som kun gjør tags omtales derfor som tagger.

All graffiti har sitt utgangspunkt i tags, og uttrykkene spenner fra de enkleste former som er typiske for nybegynnere til stiler som krever kunnskap og som blir brukt av de mer erfarne utøverne. Felles for dem alle er imidlertid bruken av navn og skrifttegn som er en svært sentral del av estetikken i graffitiuttrykket.

¹ Graffitiutøvere kaller seg ofte for writere eller malere.

Throw-up er en mer avansert form der tags presenteres i stort format, gjerne i to farger. En throw-up kan være lettere å lese enn en tag, ved f.eks. bruk av *boblebokstaver*, men også krevende som ved bruk av *wild style* der bokstavene flettes sammen på intrikat vis. Typisk for en throw-up er at hver bokstav er avgrenset av konturlinjer. Både tags og throw-ups brukes i *bombing* som handler om å dekorere en flate eller område med samme tagnavn i stort antall.

Graffiti kan deles inn i flere underkategorier, men med et hovedskille mellom tags og piecer.

Piece er en form som krever mye kunnskap og dyktighet. Ordet er en forkortelse for masterpiece, som de første bildene i New York ble omtalt som. Det er strenge regler for hvordan en piece bygges opp. Picene fremstår med ulik kompleksitetsgrad. En *fastpiece* lages fort og beskrives best som en throw-up fylt med en eller to farger i tillegg til en kontrasterende outline. En vanlig piece består av mange ulike farger og en bakgrunn. Den kan også ha innslag av figurative elementer og *characters* som karikaturer og tegneseriefigurer. I en *burner* dekkes hele veggen med alle piecens formelementer. Siden en burner krever mye tid lages den ofte av flere utøvere og settes svært sjelden opp ulovlig.

2.2. GATEKUNSTEN VOKSER FREM

Gatekunstbegrepet dukker for første gang opp i 1970-årene. Da som betegnelse for performance art oppført uten scenografi i bybildet og ikke-kommersielle plakater og malerier (graffiti) i lokale bysamfunn. Fra 80-tallet og frem til i dag blir gatekunst brukt som et sekkebegrep for en større

variasjon av urbane uttrykksformer.

Graffiti og gatekunst skiller seg fra hverandre på en rekke områder. Der graffiti-tradisjonen er bygd opp på et tydelig sett med regler, benytter gatekunsten seg av et større spekter virkemidler. Dette kommer til uttrykk i det som formidles. I graffiti er skrifttegnene det sentrale uttrykket, mens gatekunsten omfavner det figurative motivet. Denne forskjellen handler om kommunikasjon. Graffiti-skriften, som i de fleste tilfeller er vanskelig å forstå for utenforstående, er et uttrykk for en intern kommunikasjon i graffiti-miljøet. I motsetning til dette kommuniserer gatekunstnere med bilder, oftere mer strategisk plassert, og dermed rettet mot et bredere lag av befolkningen. I relasjon til dette opererer gatekunstutøveren mer selvstendig og ikke som en del av større grupperinger (crew), noe som er normalt i graffiti-miljøet.

Dolk (NO) *Priest*, Oslo 2009, foto: Ina Skarpodde

En generalisering av utøverne tilsier at det i det tradisjonelle graffiti miljøet finner man en overvekt av unge menn, mens i gatekunsten er utøverne gjerne noe eldre. Det er flere kvinner som utøver gatekunst fremfor graffiti og flere gatekunstutøverne har en formell utdannelse innenfor visuelle og estetiske fag i tillegg til en bakgrunn fra graffiti miljøet.

Selv om det finnes en rekke forskjeller mellom graffiti og gatekunst, opererer de begge ut fra det samme grunnprinsippet om å uttrykke seg i det offentlige rom.

2.3. GATEKUNSTENS UTTRYKKSFORMER

Et fellestrekk ved de ulike gatekunstuttrykkene er hvordan de integreres og spiller opp mot miljøet de oppføres i. Ofte plasseres arbeidene som kommentarer til eksisterende skilt eller objekter, og danner på denne måten en dialog med det lokale samfunnet. Jan Danebog, som sto bak gatekunstutstillingen *Byen brænder* i København i 2002, forklarer at gatekunsten peker på det som allerede er tilstede i byrommet:

Når folk laver gadekunst, giver de deres historie til byen, ligesom byen giver sine historier til de...

Gatekunstens mål er å skape undring, nysgjerrighet eller stille kritiske spørsmål ved politiske og sosiokulturelle forhold, særlig til det kommersielle og kapitalistiske. Et annet kjennetegn ved gatekunst er at det aller meste forberedes før oppføring. Dette reduserer tiden det tar å få på plass et arbeid ute i det offentlige rom.

I sin masteroppgave fra 2012 har Bjarte Vågen satt opp en oversikt over de uttrykksformene innenfor gatekunst som oftest blir benyttet i Norge. Den følgende oversikten har tatt utgangspunkt i hans arbeid:

SJABLONG/STENSIL

På norsk brukes begrepene stensil og sjablong om hverandre. Teknikken kjennetegnes av et grafisk uttrykk som skjæres ut i papp eller andre materialer og overføres til en overflate med spraymaling. Det benyttes flere sjablonger for flere farger og detaljer. Sjablongen lages ofte på bakgrunn av en digital tegning og skjæres ut på forhånd. Arbeidene kan variere i størrelse fra monumentale verk til bittesmå figurer. Samme motiv kan gjentas i et system på samme sted, eller man sprer sjablongmotivet på ulike steder i samme by eller i forskjellige byer.

PLAKATKUNST (paste-ups)

Håndlagde eller printede grafiske uttrykk på papir, gjerne satt opp med stifter eller tapet-/hveteklister på mur eller andre jevne overflater

KLISTREMERKEKUNST (sticker)

Utøverne bruker forskjellige teknikker som tusj, spray, datamanipulasjon osv. til å utforme enkle motiver produsert som klistremerker. Merkene festes ofte til stolper og skilt i byrommet og er relativt enkle å ta ned.

GATEINSTALLASJONER

Gjenstander eller skulpturer som plasseres og integreres i det offentlige rom, ofte på overraskende steder.

MOSAIKKBILDER

Keramiske fliser monteres sammen til både små og store arbeider.

INTERVENSJON

Uttrykk som settes opp i interaksjon med eksisterende kunstverk, logoer, skilt eller andre elementer i bybildet.

I tillegg til disse finnes det uttrykk i større formater som noen velger å inkludere i gatekunstbegrepet. Men det er en stor forskjell. Gatekunsten er ikke et regulert uttrykk, dens identitet er at den oppstår spontant i bybildet. De større formatene krever imidlertid planlegging og lengre tid på utførelse, og er derfor ofte brukt i offentlige kunstprosjekter. Man kan si at uttrykksformene har sitt utspring fra graffiti og gatekunst men eksisterer i en regulert form. Disse uttrykkene inkluderer:

VEGGMALERIER (murals)

Store veggmalerier kan ta i bruk en rekke uttrykk hentet fra graffiti og gatekunst, men også utformes tradisjonelt med maling på frihånd. Veggmalerier utføres både av gatekunstutøvere, illustratører og samtidskunstnere.

VIDEOPROJEKSJON

Digitale bilder og filmer som projiseres på husfasader er blitt et mer vanlig syn de siste årene. Prosjeksjonene kan også lages interaktive, slik at tilskuere kan påvirke kunsten direkte gjennom f.eks. bevegelser.

Urban kunst er også et begrep som blir hyppig brukt i forbindelse med graffiti og gatekunst. Urban kunst kan ses på som et paraplybegrep som favner de ulike kunstneriske uttrykkene som finnes i et byrom, både uautoriserte og lovlig oppførte.

Denne kartleggingen har presentert forskjellene mellom graffiti, gatekunst og regulerte uttrykk. I den videre planen vil imidlertid gatekunstbegrepet favne bredt og inkludere både elementer av graffiti, gatekunst og nyere former for urban kunst.

Øverst til nederst:

Ukjent, foto: Erokism/flickr / Stein Eriksen (NO), Sandvika 2017, foto: Ina Skarpodde / Ukjent, foto: Victoria Pickering/flickr / Varg Wolfgang (NO), Sandvika 2014, foto: Ina Skarpodde / Mark Jenkins (USA) *Toaster*, Roma, foto: Mark Jenkins.

Fra venstre:
Polykrom (NO) Carl Nesjar, Larvik
2017, foto: Ina Skarpodde
Ox (FR), Nuart Festival Stavanger
2019, foto: Ian Cox
Ella&Pitr (FR), Utsira 2016,
foto: Atle Grimsby

2.4. GATEKUNST I NORGE

Gatekunst er et gammelt begrep og har favnet bredt i betydning helt frem til vår egen tid. Begrepet har referert til gatemusikanter, gjøglere, pantomime, marionetteteater, sjonglører og portrettmalerer. Det vil si alle de tilbud du møter en sommerdag oppover Karl Johan i Oslo. Fra 70-tallet omfavnet også begrepet midlertidige kunstutstillinger på gaten og mer permanente kunstprosjekter i offentlig rom. Samtidig dette tiåret dukker sjablongteknikken opp. Denne teknikken ble flittig brukt av venstresiden for å fremme sitt politiske budskap både på 70- og 80-tallet. Den første norske gatekunstneren som benyttet sjablonger var Guttorm Nordbø fra Trondheim. Hans sjablonger dateres tilbake til 1983. Det er imidlertid graffiti som dominerer perioden fra midten av 80-tallet til slutten av 90-tallet, og selv om elementer av gatekunsten var synlig i bybildet er det først på 1990-tallet at gatekunst fremstår som den kunstformen vi kjenner i dag. I mediene dukker gatekunstbegrepet i samspill med graffiti opp på begynnelsen av 2000-tallet og utover dette tiåret får gatekunsten mer og mer oppmerksomhet. I 2011 når omtalen en all-time high. Dette er året

da gatekunsten blir mainstream, året da gatekunst for alvor inntar folks bevissthet. Hovedårsaken til dette kan skyldes en rekke festivaler med fokus på gatekunst som resulterer i store dekorative malerier på sentrale vegger i en rekke byer.

Festivalen Nuart har vært en viktig brikke når det gjelder å sette gatekunst på kartet. Festivalen er et samarbeid mellom Stavanger by og Nuproductions AS, og er blitt arrangert årlig siden 2001. Festivalen har hatt fokus på å stimulere til debatt og utfordre den forankrede forestilling om hva kunst er og hva kunst kan være.

I 2006 tar Dolk og Pøbel, to av Norges mest anerkjente sjablongkunstnere, med seg det urbane uttrykket til Lofoten. Prosjektet fikk navnet Ghetto Spedalsk. I 2009 henter de inn internasjonale kunstnere og maler på avsidesliggende hus. Intensjonen var å skape en gatekunstfestival som folk tilfeldig oppdaget først når det hele var over. Komafest i Vardø ble etablert i 2012 som en videreutvikling av Ghetto Spedalsk og som et samarbeid mellom Pøbel og Nordnorsk kunstsenter. Komafest bruker kunst til å skape steder i det offentlige rom, samtidig som den tar opp lokale politiske saker som fraflytting,

sentralisering og endringer i tilgang på lokale ressurser.

I 2014 inviterte Utsira Reiseliv åtte anerkjente gatekunstnere inn i prosjektet UtsirArt. Resultatet ble 23 verk plassert rundt forbi på den lille øya. I etterkant har det kommet til nye verk og i dag telles det totalt 48 verk. Gatekunstfestivalen Up North ble etablert året etter i 2015 i Sulitjelma. Festivalen presenterer urbane kunstprosjekter nord for polar-sirkelen og flyttet de tre første årene lokasjon årlig. I 2016 ble festivalen arrangert i Bodø i forbindelse med byens 200 års jubileum, og i 2017 på Røst. Å få frem variasjonen i lokalitetene og gjenspeile elementer av Nord-Norge var en viktig intensjon.

Noen kommuner har hatt et ekstra fokus på gatekunst og laget handlingsplaner for å konkretisere målsetninger. Bergen var tidlig ute på dette området. I 2011 kom Bergen kommunes handlingsplan for graffiti og gatekunst som visuelle uttrykk. Planen var et resultat av flere års samarbeid med graffiti-miljøet og det etablerte kunstmiljøet. Estetisk kvalitet, men også ivaretagelse av uttrykkets egenart, trekkes frem som viktig i det videre arbeidet. Samme år vedtar Bergen byråd

Strategi for håndtering av ulovlig graffiti og tagging i Bergen. På denne måten bestreber Bergen kommune seg på å oppnå en sammensatt tilnærming til graffiti som kombinerer effektiv fjerning av ulovlig graffiti med en konstruktiv dialog med graffiti-miljøet og tilrettelegging for graffiti som visuelt uttrykk. I 2018 kommer Bergen kommunes kunstplan for det profesjonelle feltet 2018-2027. Denne gang er gatekunst og graffiti inkludert i kommunens helhetlige satsning på profesjonell kunst. Kommunen setter årlig av prosjektmidler som gjennom kompetanseheving, internasjonalt samarbeid og styrking av lokale nettverk skal bidra til synliggjøringen av graffiti og gatekunst.

I 2016 utarbeidet også Oslo kommune en handlingsplan for gatekunst i Oslo. De benytter begrepet gatekunst til å omfatte både graffiti og gatekunst. Byrådets målsetning er å legge til rette for en aksept av gatekunst som en kunstform på lik linje med andre kunstformer. Som et ledd i dette etablerte kommunen i 2017 et samarbeid med Nuart om et treårig pilotprosjekt kalt Nuart RAD (River Arts District). Prosjektet fikk i oppgave å forvandle området rundt Akerselva til en ny offentlig kunstarena og bidra til at kunst blir en del av folks hverdag.

Christoffer Marchesan (NO) *Reidar Nilsen-tribute*, Bekkestua 2016 foto: Stig Terje Fallingen

2.5. UTØVERE I BÆRUM

Tiåret før 2000 omtales som en gullalder i Bærum. Reidar Nilsen, mangeårig leder av Ungdomstjenesten og etter hvert pensjonist, arbeidet hardt for å legge til rette for ungdom som ønsket å uttrykke seg med spraybokser. Tidlig på 90-tallet fikk han i gang et prosjekt som lot ungdom få utfolde seg i ulike underganger i kommunen. Først på KI-senteret på Rykkinn, deretter på Kolsås, i Sandvika og på Hauger. I forbindelse med opprettelsen av Nadderud Rullebrettanlegg ble det også etablert en frivegg for graffitiutøvere. Målet for friveggen, foruten å gi ungdom en mulighet til å utfolde seg i lovlige former, var å prøve ut om et slikt tiltak ville redusere tagging i området. Det var også en målsetning å komme i dialog med ungdommene for å få oversikt over miljøet, drive holdningsskapende arbeid og fokusere på de mer kunstneriske sidene ved graffiti-kulturen. Veggen fungerte som et møtested både for aktørene og for kommunens

miljøarbeidere. Kommunens erfaring etter to års drift var at de hadde oppnådd bedre kontakt med miljøet i tillegg til at taggingen i Bekkestua-området var redusert. Dette var det imidlertid store uenigheter om. Oslo Sporveier hadde store problemer med tagging og mente at det var den lovlige veggen som førte til at taggingen spredte seg til omkringliggende områder. I 1999 var problemet så alvorlig at det ble satt i gang en rekke tiltak for å slå hardt ned på taggingen. Noe som resulterte i at friveggen etter hvert ble stengt.

Miljøet i Bærum i dag estimeres til omkring 10-20 graffitiutøvere, men det er en rekke utøvere fra Reidar Nilsens tid som igjen ønsker å bli aktive om det legges til rette for det. Graffiti betegnes av miljøet som en utdøende kunstform, fordi ungdom i dag ikke har noen arenaer å utøve aktiviteten på på lovlig vis. Det finnes også gatekunstutøvere som har sin bakgrunn fra Bærum, bla Hama Woods, Martin Whatson og DUER på Tanken.

Varg Winge (går også under navnet Varg Wolfgang) (NO), Sandvika 2014 foto: Ina Skarpodde

I 2014 arrangerte Bærum kunstforening en storstilt street art-utstilling, med verk både inne i galleriet og ute i byrommet. Utstillingen presenterte arbeider av noen få lokale, og ellers nasjonale og internasjonale aktører, og ble Sandvikas og Bærums første møte med regulert gatekunst.

Undergang i Bærum, foto: Ina Skarpodde

Keith Haring (USA), Pisa 1989, foto: Pom/flickr

2.6. GATEKUNST I KUNSTHISTORISK KONTEKST

Gatekunstens elementer finner gjenklang i tidligere kunsthistoriske perioder helt tilbake til dadaistene på 1920-tallet. Marcel Duchamp (1887-1968), en av de sentrale skikkelsene i dadabevegelsen, kritiserte kunstverkets tradisjonelle opphøyde status, ved bl.a. å plassere et pissoar på en sokkel; det kjente verket *Fountain* fra 1917. Med denne installasjonen skapte Duchamp diskusjonen om hva kunst er, og hva det kan være. De samme spørsmålene som reises i dag i forhold til gatekunst.

Dadaismen hadde stor betydning for utviklingen av popkunst og konseptkunst på 60- og 70-tallet. Høy- og lavkulturelle referanser blandes og utøverne lar seg inspirere av industridesign, reklame og tegneserier. Utøverne innen popkunsten var de første som fanget opp estetikken i graffitiuttrykket. Keith Haring (1958-1990) begynte å tegne på undergrunnen i New York tidlig på 80-tallet. Enkle tegninger med tydelige referanser til popkunst og graffiti. Haring er et tidlig eksempel på den samme reisen som flere kjente gatekunstnere fra midten av 2000-tallet har opplevd; fra gata og inn på den etablerte kunstarenaen. Etter å ha deltatt både på Documenta og São Paulo Biennalen i 1982 får han sitt internasjonale gjennombrudd. Etter dette og frem til 1989 utfører han mer enn 50 offentlige verk rundt omkring i hele verden.

Fluxusbevegelsen er en form for konseptkunst som etablerte seg tidlig på 1960-tallet og vedvarte til

Krzysztof Wodiczko (PL) *Sans-papiers*, Basel 2006, foto: Krzysztof Wodiczko

slutten av 70-tallet. Mange forskjellige typer kunstnere favnes av bevegelsen og arbeidene spenner fra happenings til manifestasjoner. I likhet med flere gatekunstnere mente medlemmer av Fluxusbevegelsen at kunstnerne ikke burde ha en profesjonell status i samfunnet og at deres arbeid skulle være tilgjengelig for alle. Fluxus-kunstnerne opererte ofte i byens gater og tilfeldige forbi-passerendes reaksjoner ble en del av verket.

Video dukket opp som kunstnerisk uttryksmiddel fra slutten av 1960-årene, bl.a. hos Fluxus-kunstnerne, og utover 1980-årene utgjør videoteknologien et viktig kunstnerisk medium. Krzysztof Wodiczko (1943-) markerer seg dette tiåret med lysbilde- og videoteknologi ute i bybildet og etablerer det uttrykket som vi i dag kjenner som videoprojeksjoner. Ikke bare er hans metode sammenfallende med gatekunstnere, men også temaene som blir undersøkt. Wodiczko bruker arbeidene sine til å sette fokus på politiske og sosiale problemer og benytter teknikken til å undersøke hvordan byen kan operere som et

kommunikativt miljø.

Utover 2000-tallet dukker det opp eksempler på norske samtidskunstnere som benytter elementer fra graffiti og gatekunst inn i sine arbeider. Matias Faldbakken (1973-) og Gardar Eide Einarsson (1976-) er blitt kategorisert som «ny-konseptualister» av kunstner og kritiker Jonas Ekeberg. Med dette hentyder han til en ny tendens i kunstnerens interesse for tabuer, vold og outsiders i tillegg til en hyppig bruk av svart humor med politisk funksjon. Faldbakken benytter seg bl.a. av spraymaling og i verket *One Spray-Can Escapist* fra 2008 har han sprayet med sølvfarge rett på vegg. Ordet «Escapist» synes så vidt der Faldbakken har skapt et uttrykk som ligner en tag som er forsøkt vasket vekk, med rennemerker nedover veggen. I Gardar Eide Einarsson malerier etter 2008 finner vi hentydninger til figurer fra populærkultur og en tydelig estetisk referanse til sjablongkunsten, som i verket *Hate Monger* fra 2010.

Subvertising Norway, Oslo 2019

3. BYROMMET

I det offentlige rom er det mange som ønsker å uttrykke seg; arkitekter gjennom sine bygg, næringsliv gjennom reklame, allmennheten gjennom oppslagstavlene og gatekunstnerne og kunstnere gjennom sine verk.

Flere aktører innenfor gatekunsten stiller spørsmålstegn ved hvordan reklame har fått monopol på vårt fysiske og psykiske miljø. Det «å ta tilbake byrommet» er et populært slagord og en viktig oppgave blant mange av utøverne. Ikke bare er det et behov for å kritisere overdreven bruk av reklame i byrommene, men også å sette sitt personlige preg på sine omgivelser. Da Bergen kommune la frem sin handlingsplan for graffiti og gatekunst i 2011 la de vekt på å imøtekomme dette behovet fra aktørene. Visuell ytringsfrihet skulle ivaretas ved å

stille deler av byrommet til disposisjon for graffiti og gatekunst. Den danske arkitekten Jan Gehl advarer i sin bok *Byer for mennesker* fra 2010 mot byrom som er overdesignet. Slike byrom kan ekskludere noen grupper mennesker gjennom sin eksklusivitet og strider i så måte mot sosial bæredyktighet, et begrep som tilrettelegger for at alle skal ha lik mulighet til å ferdes i byen.

3.1. STEDSUTVIKLING

Kunst og kultur er blitt sett på som et viktig element i lokal stedsutvikling de siste 20 årene. Anerkjennelsen av kulturens positive kvaliteter i det å skape attraktive steder har naturlig nok også gitt grunnlag for diskusjonen om at et instrumentelt fokus kan gå ut over kulturens og kunstens autonomi.

I 2009 presenterer Olaf Aageland, Helene Egeland og Mariann Villa forskningsprosjektet *Lokalt kulturliv i endring* finansiert av Kulturrådet. De konkluderer med at kulturen har tre instrumentelle funksjoner på et sted; den kan fungere som sminke gjennom markedsføring, som et lim i den forstand at den skaper fellesskap og som lupe gjennom kritisk selvrefleksjon. Disse funksjonene kan være vanskelig å kombinere.

En kommune som har benyttet gatekunst som en form for lim er Larvik. Bylaben i Larvik er en åpen møteplass som kobler kommune, næringsliv og borgere. I 2016 gjennomførte ByLaben en rekke arbeidsmøter for ungdom med byutvikling som tema. Som svar på ønsket om en mer fargerik by, ble kunstnerkollektivet PolyKrom, sammen med lokal ungdom, engasjert til å skape fem portretter av kommunens æresborgere: Thor Heyerdahl, Carl Nesjar, Ingvar Ambjørnsen, Arne Nordheim og Antonio Bibalo.

I forbindelse med prosjektet Områdeløft Tøyen førte et innbyggerinitiativ til at området i dag kan skilte med omkring 20 store veggmalerier. Siden 2015 har Viktor Rakov Gjengaar i Urban Samtidskunst ledet arbeidet med et fokus på medvirkning, kartlegging og initiativtaking til nye malerier. Maleriene blir i dette prosjektet en demokratisk stemme, der innbyggerne selv får påvirke hvordan byen utformes.

Inti (CL) *The Treasure Hunter*, Oslo 2012, foto: Ina Skarpodde

AFK (NO), Oslo 2020, foto: AFK

På tross av disse forskjellene blir begge modeller skapt i et samspill med øvrige elementer i byen. Selv om interaksjonen er vesentlig ulik, utforsker begge en mening med det offentlige rom og har den egenskap at de fungerer som verktøy i å skape interessante steder i et byrom.

Den regulerte delen av gatekunst preger flere og flere byer og opererer på siden eller i grenseland av offentlige kunstprosjekt. På sikt vil det være hensiktsmessig at denne regulerte formen for gatekunst inkluderes som et fullverdig og akseptert uttrykk i arbeid med kunst i offentlig rom. På den måten kan vi ivareta en balanse av de kunstneriske uttrykk som byrommene fylles med.

4. MIDLERTIDIGHET

Gatekunst er en flyktig kunstform. Bakgrunnen for dette ligger i uttrykkets historie. Gatekunst og graffiti er et uttrykk som lenge er blitt problematisert og mange kommuner har hatt nulltoleranse. På grunn av dette er uttrykkets kjennetegn at det oppstår spontant, gjerne i løpet av natten. Ofte tar det ikke lang tid før det offentlige, private huseiere eller andre utøvere maler over arbeidet. Den korte varigheten på gatekunsten er et av sjangerens mest definerende kjennetegn.

4.1. VEDLIKEHOLD OG BEVARING

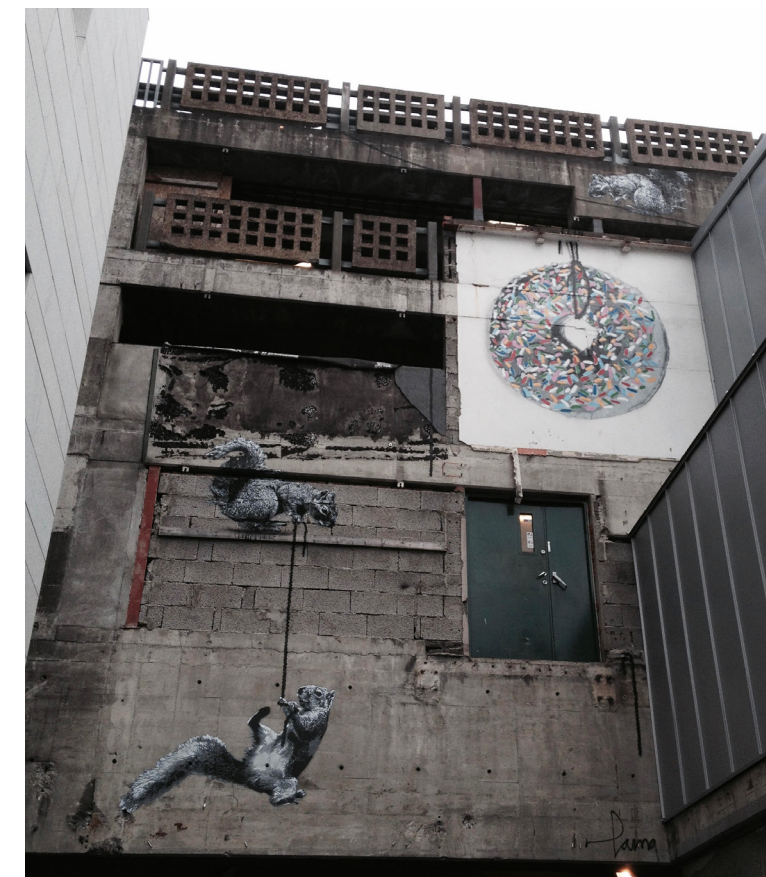
Hva skjer så når premissene for gatekunsten endrer seg. Når gatekunsten blir et bestillingsverk i stedet for et ulovlig oppført uttrykk. Skal man fortsatt opprettholde midlertidigheten eller bør man se på muligheter for å vedlikeholde arbeidet? Spørsmålet

er også relevant i forhold til ulovlig oppførte verk av verdenskjente aktører.

Gatekunstneren AFK har gjentatte ganger vært i media med sine politiske og samfunnskritiske verk. I 2018 malte han verket *Making a martyr* som presenterer Sylvi Listhaug korsfestet som Jesus. Maleriet dukket passende nok opp natt til andre påskedag. Etter to dager ble maleriet dekket til med sort maling, men en gruppe studenter klarte å demontere maleriet og fjerne den sorte malingen. Maleriet ble senere solgt. AFK demonstrerte også tidligere i år sin motstand mot rivingen av Y-blokken i Oslo. Maleriet, som ble fjernet etter kun noen timer, presenterer Pablo Picasso som markerer sin motstand mot rivingen ved å holde ut en avvisende hånd. I etterkant uttrykker mediene seg kritisk til at Statsbygg ikke ser forskjell på kunst og vanlige ytringer på gjerdet og mener at verket burde vært ivarettatt. Noen mener også at plankene verket ble malt på burde vært demontert og byttet ut med nye slik at bildet kunne blitt solgt. Det at verket kun ble stående i noen timer minker imidlertid ikke dets

Dot Dot Dot (NO), Løkketangen Sandvika 2014, foto: Davina Seljelid Arnesen. Arbeidet finnes ikke lenger.

Hama Woods (NO), Helgerudgården Sandvika 2014, foto: Ina Skarpodde

effekt. Foto av maleriet går viralt over sosiale medier og er blitt et sterkt symbol på motstanden i denne saken.

Mue Bon og Alex Face (TH), Sandvika 2014, foto: Ina Skarpodde

Bergen kommune har opplevd situasjoner der publikum, huseiere og kommunen har tatt initiativ for å bevare utvalgte verk. I 2013 iverksatte de et tiltak med å beskytte ti verk av gatekunstneren Dolk. Ulike metoder ble testet, både pålimt plexiglass og voks. En type voks som vanligvis påføres kunst for å beskytte mot tagging. I samråd med huseierne ble det lagt over plexiglass på verkene som eierne sa seg villige til å bevare. Dolk selv skal ha uttalt til dette: *Det blir holdt kunstig i live. Men det vil dø på en eller annen måte uansett.* I sin kunstplan for 2018-2027 vurderer kommunen at bevaring av gatekunst ikke er hensiktsmessig da det ikke er i tråd med sjangeren. De konkluderer med at kommunen i stedet bør utvikle ordninger som ivaretar gatekunst som tilskudd til byens levende kulturliv over tid, og heller dokumentere enn bevare byens sentrale verk.

Behov for vedlikehold av et verk vil avhenge av avtalen mellom bestiller og utfører. Det vil lønne seg å ha en tydelig avtale for hvor lenge verket minimum skal stå og hvem som har ansvar for vedlike-

hold. En bekymring er at et slitt gatekunstverk kan generere hærverk. I en slik tankerekke kan det være nyttig å snu perspektivet mot å diskutere hva som skal bevares. Er det spesifikke motiv eller kunstnerskap som bør være gjenstand for debatten eller er det uttrykkets identitet? Flere aktører er tydelige stemmer i offentligheten på hvor viktig det er at gatekunsten skal være noe organisk og dynamisk i bybildet. En løsning vil kunne være å etablere et nytt verk når det gamle begynner å bli slitt. På den måten løser man et vedlikeholdsproblem ved å opprettholde en levende flate.

4.2. DOKUMENTASJON OG FORMIDLING

Flyktighet er en del av gatekunstens natur og dokumentasjon er derfor viktig og avgjørende for å bevare verkene for ettertiden.

Det å formidle gatekunst favner både en aktiv formidling som for eksempel vandring og omvisninger, og synliggjøring gjennom digitale kanaler. I Oslo arrangeres Oslo Street Art Tours hver lørdag. Tiltaket driftes av James Finucane,

DUER (NO) maleri til 125 års jubileum for Claude Monet i Sandvika 1895-2020, foto: Davina Seljelid Arnesen

grunnlegger av Street Art Oslo, og Viktor Gjen-gaard, grunnlegger av Urban Samtidskunst¹. I Bergen har man også lagt vekt på at den type formidling må komme på initiativ fra feltet selv og har valgt å bidra økonomisk til slike initiativ.

Visit Oslo har laget en kartløsning på sine nettsider som presenterer byens gatekunst. Her får man også oversikt over noen av Oslos frivegger. Visit Greater Oslo har mulighet til å bygge opp en lignende kartløsning og er positive til et samarbeid for å synliggjøre Bærums gatekunst. Innsamling av informasjon og bilder vil bli iverksatt i løpet av sommeren 2020 og målet er at den digitale formidlingen kan være i gang i løpet høsten 2020. På sikt ser man for seg at denne løsningen også kan favne omkringliggende kommuner som havner innunder Visit Greater Oslos nedslagsfelt.

En slik formidlingsplattform har sine begrensninger når det gjelder historisk materiale. Bærum bibliotek har imidlertid en bildebase som formidler lokal-

¹ Street Art Oslo er en digital plattform samt et kunstner, kurator og produsent-nettverk som arbeider for å legge til rette for bedre produksjonsvilkår og formidling av gatekunst i Oslo og omegn. Urban Samtidskunst har jobbet med en rekke gatekunstprosjekt i og omkring Oslo.

historien; Bærumssamlingen består av ca. 12 000 fotografier fra Bærum og over 10 000 av dem er digitalisert. Bildene er samlet inn fra 1960-tallet og fremover. Bilder av nyere dato er det mindre av og det jobbes aktivt for at kommende generasjoner også kan få et inntrykk av Bærum etter år 2000. Alle kan laste opp bilder til Bærumssamlingen. Ved å fremme kanalen i forbindelse med dette arbeidet, er det en mulighet for at plattformen etter hvert også kan formidle gatekunst og graffitiens historie i Bærum.

JPS (UK), Utsira, foto: Kristin Bjelke

8 ANSTENDIG ARBEID OG ØKONOMISK VEKST

11 BÆREKRAFTIGE BYER OG SAMFUNN

12 ANSVARLIG FORBRUK OG PRODUKSJON

5. TILRETTELEGGING

Bærum kommune har som målsetning å sikre kulturelt mangfold og aktivitet gjennom gode arenaer for deltakelse. Kommunen vil skape rom for nye uttrykk og legge til rette for gode utviklingsmuligheter både for amatører og profesjonelle. Når det gjelder gatekunst er det viktig å anerkjenne teknikkens kompleksitet og historie. Som et ledd i forebygging av utenforskap og marginalisering må graffiti som ungdomskultur anerkjennes og tilrettelegges for.

Frivegger har vært et tiltak i en rekke kommuner for å imøtekomme miljøets behov for uttesting og utvikling av teknikken. Det har opp igjennom årene vært diskutert hvorvidt slike vegger har ført til mer ulovlig graffiti eller ikke. I noen kommuner har man erfart at nærliggende eiendommer blir påført uønskede tags og graffiti. En annen utfordring er at områdene forsøples med tomme spraybokser, plastikkposer mm. Miljøet selv har uttalt at tilgang til frivegger fører til at behovet for tagging og hærverk blir mindre, og at ønske om å lage arbeider av høyere kvalitet blir større. Det at aktørene får arbeide uforstyrret uten tidspress gjør også at arbeidene blir bedre.

5.1. ERFARING FRA ANDRE KOMMUNER

Oslo hadde lovlige graffiti vegger på slutten av 1980-tallet, men mot midten av 90-tallet ble flere av veggene lagt ned da det offentlige ikke hadde fått de resultatene de forventet seg. Nemlig at ulovlig graffiti skulle reduseres. Det ble opp til bydelene selv å tillate lovlige vegger. I 2011 var frustrasjonen over tagging så stor at *Tiltaksplan mot tagging 2011-2018* ble vedtatt i bystyret. Med dette forsvant de siste friveggene. I forbindelse med Oslo kommunes handlingsplan for gatekunst vedtatt i 2016 har man igjen åpnet opp for lovlige vegger. Kommunen ser det som et forutsetning for en nyansert og positiv utvikling innen uttrykket at det tilrettelegges for alle utøvere innen feltet.

Bergen kommune har lenge hatt fokus på å legge til rette for gatekunst og graffiti. I plandokumentet *Amatørkulturlivet i Bergen 2008-2017* vedtok kommunen å videreføre ordningen med lovlige vegger. Her synliggjøres det at Bergen kommunes

Frivegg i Drammen, foto: Shujah Malik Awan/Final Outlines Gallery

politiske toleranse for graffiti på lovlige vegger har bidratt til en vesentlig kvalitetsøkning i uttrykkene. Et annet resultat av tiltaket er at byens befolkning har fått større aksept og respekt for graffiti som uttrykksform. Tiltaket utvides i handlingsplanen for 2011-2018 *Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen*. Hver bydel skal få disponere minst en lavterskel, selvstyrt, lovlig vegg og veggene skal etableres i tilknytning til kommunalt finansierte- eller kommunalt eide ungdomshus og kulturarenaer.

I 1999 opplevde mange kommuner en ny generasjon graffitimalere som utfoldet seg på uønskede steder. I Asker tok man tak i problemet ved å engasjere en graffitiutøver til å tilby ungdommene graffitikurs ved fritidsklubben i Heggedal. Målsetningen var å lære dem ordentlig graffiti. Dessverre fikk ikke prosjektet tid nok på seg til å ha noen effekt. Bygningene omkring ble fortsatt jevnlig sprayet ned om nettene og prosjektet fikk kritikk for

å virke mot sin hensikt. Når nulltoleranse mot graffiti ble innført i 2000 ble kurset lagt ned. Nulltoleransen gjorde etter hvert også forholdene i undergangen Hall of Fame, som hadde eksistert siden 1993, såpass krevende at denne arenaen også ble borte. Erfaringen fra Asker var at mediene bidro til å legge skylden for all ulovlig graffiti over på de som malte lovlige. Generelt kan man si at synet på dette miljøet har vært noe unyansert og i søken etter en sydebukk har man oversett positive initiativ og tiltak.

Drammen kommune er en annen kommune som har kjørt en streng nulltoleranse når det gjelder graffiti. I 2007 ble det fremmet en sak der videreføring av tidligere nulltoleranse ble anbefalt. Samtidig ble det vedtatt å finne en tilrettelagt innendørs arena der graffiti kunne utøves innenfor visse rammer, på bakgrunn av argumentet at graffiti som kunstnerisk uttrykk ikke kan avvises. Da saken

Frivegg i Bydel St. Hanshaugen i Oslo, foto: Silje Mauroy Wennevold

igjen ble løftet i 2014 ble det klart at et innendørs anlegg for graffiti ikke var aktuelt. Man måtte se seg om etter et område utendørs, og i 2015 sto det klart. En 150 meter lang vegg på baksiden av to sammenhengende skur på Drammen Havn ble byens nye, åpne graffiti-vegg. Drammen kommune la med dette til rette for at alle som driver med graffiti og gatekunst har et sted å øve. Erfaringen etter fem års drift er at søppelhåndtering kan bli et stort problem om det ikke er lagt godt nok til rette for det. I Drammen mangler det store lukkede containere for avfall som sikrer at andre ikke kan få tak i spraybokser med rester og bruke det på omkringliggende flater.

5.2. ORGANISERING AV LOVLIGE VEGGER

I Sverige har et samarbeid mellom Graffiti-främjandet, Studieförbundet og Subtopia² resultert i en veiledning for kommuner og andre initiativtagere i hvordan legge til rette for lovlige vegger. I sin kartlegging har de sett på ulike typer lovlige vegger både i Sverige og andre land i verden. Ut fra hvor veggene er plassert og hvordan de er organisert kan de legge til rette for ulik type aktivitet:

² Graffiti-främjandet er en forening som jobber for å spre kunnskap om graffiti, gatekunst og nærliggende kunstneriske uttrykk på lokalt, nasjonalt og internasjonalt nivå. Studieförbundet er et tverrfaglig studieforbund som har som målsetning å imøtekomme unges ønske om å utøve kunst og kultur på ulike nivå. Subtopia er en kreativ klynge for selskaper og organisasjoner som jobber med kunst og kultur. Subtopias formål er å støtte og utvikle forutsetninger for ulike kunstformer.

HELT ÅPEN

Denne typen vegger kan males på av hvem som helst. Veggene i Drammen Havn og Bydel St. Hanshaugen er eksempler på helt åpne vegger. Kommunene bidrar med avfallshåndtering og vedlikehold.

BEMANNET

Veggen, som ofte er inngjerdet, kan males på til bestemte tider når det er vakter på plass. I noen tilfeller er vaktene lønnet.

KURATERT

En person eller en gruppe er ansvarlig for hva som males på veggen. Den som vil male viser en skisse og tildeles en plass. Ugangsprosjektet i Drammen er et eksempel på en slik form for organisering. Prosjektet startet som en pilot i 2014 etter at kommunen hadde opprettholdt nulltoleranse for graffiti og gatekunst i nesten 10 år. Målsetningen til prosjektet var at alle sentrumsundergangene skulle få et nytt visuelt uttrykk ved bruk av graffiti for å øke trivsel i de mørke innfartsårene. Prosjektet ledes og kurateres av grattikunstner Eric Ness Christiansen.

PERMANENT VERK

Ofte et større maleri som utføres på en vegg. Denne kan byttes ut etter et par år eller ikke i det hele tatt.

Frivegger i Bydel St. Hanshaugen i Oslo, foto: Silje Mauroy Wennevold

Ulike arenaer tilfredsstiller ulike behov. De to første formene for lovlige vegger imøtekommer behovet både for unge utøvere, voksne amatører og profesjonelle til å øve og eksperimentere. Det gir dessuten rom for kunnskapsoverføring mellom nybegynnere og etablerte. De to siste formene for vegger gir aktørene mulighet til å få en viss eksponeringstid, som bidrar til økt kvalitet i det som leveres.

Det brukes mange begreper om slike former for vegger; lovlige-, åpne-, og frivegger. Frivegger er det begrepet som favner best intensjonen til en form for øvingsvegger som inkluderer alle brukere. Dette begrepet vil derfor brukes videre i forhold til slike type vegger. Alle frivegger må merkes at de er godkjent for bruk til gatekunst og graffiti. Øvrige vegger kan omtales som lovlige, men trenger ingen merking da avtale mellom utøver og huseier er påkrevd før utføring.

Det er viktig å tilrettelegge for god avfallshåndtering ved frivegger. Spraybokser sorteres som miljøfarlig avfall og det må derfor settes ut sortering som ivaretar dette i tillegg til restavfall. Avfallscontainere må utstyres med lås slik at uvedkommende ikke får tak i spraybokser med even-

tuelle rester i. Friveggene i Bydel St. Hanshaugen er konstruert som trekantede bokser der brukte spraybokser kan kastes i et hull i veggen, der en søppelbøtte er montert på innsiden.

5.3. VURDERING AV FRIVEGGER I BÆRUM

Etablering av frivegger er et stort ønske fra miljøet og mange kommuner har, som tidligere nevnt, plukket opp dette initiativet etter at nulltoleransen for 20 år siden førte til at mange av dem ble lagt ned. Det arbeides med en sak om uorganiserte aktivitetsanlegg for barn og unge i Sandvika og etableringen av en frivegg kan vurderes inn i dette arbeidet. Samtidig er det viktig å huske på at en frivegg også er interessant for voksne aktører, og ikke bare som et ungdomstiltak.

Bærum kommune har en ambisjon om å aktivt skape rom for nye uttrykk og innovasjon innen kunst og kulturliv. Frivegger vil både gi rom for nye uttrykk i tillegg til å være en møteplass både for opplevelse og deltakelse. I så måte har plassering av en slik vegg mye å si. Ved en sentral plassering oppnår man både en viss form for sosial kontroll i tillegg til at området blir noe mer enn kun for de innvidde. Ser man til friveggene i Bydel St. Hanshaugen er disse plassert sentralt; en på Lille Bislett og to vegger på Arbeidersamfunnets plass.

Eksisterende områder med gatekunst:

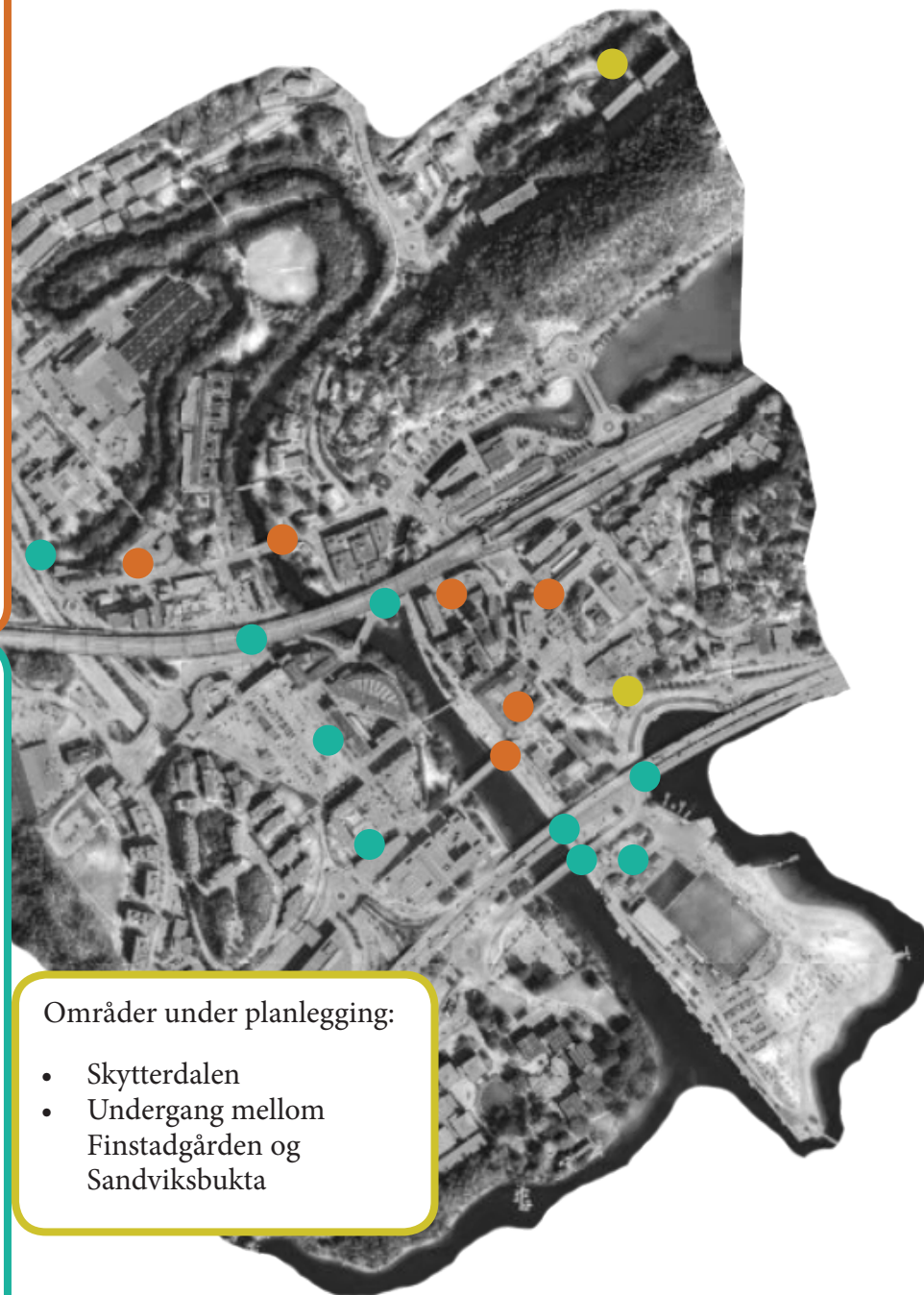
- Elias Smiths vei broen
- Rådhusbroen
- Garasjeanlegg i Jørgen Kanitz gate
- Undergang ved togstasjonen + vegg på utsiden mot Willy Greiners vei
- Aamodt-gården med parkeringsanlegg
- BAKgården
- Helgerudgården
- Otto Sverdrups plass
- Parkeringshus i Elias Smiths vei

Mulige områder for gatekunst:

- Brodtkorbsgate
- Brokar under; Johan Grauers bro, E18-broen, Kadettangen bro, Hamangskogen bro, Jongsåsen gangbro
- Søylen under jernbanebroen på Løkketangen
- Kultursmuget mellom Kulturhuset og Odeon kino
- Gangtunnel mellom Sandvika Storsenter og Sandvika vgs
- Kadettangen ved Bærum Sportsklubb

Områder under planlegging:

- Skytterdalen
- Undergang mellom Finstadgården og Sandviksbukta

6. PILOT SANDVIKA

Hensikten med denne planen er å redegjøre for gatekunst som uttrykk og presentere tiltak for tilrettelegging av gatekunst i Bærum kommune. Det har også vært et ønske å kartlegge mulige flater for gatekunst og benytte Sandvika som en pilot til dette formålet.

Grunneier må tillate bruk av områdene til et slikt formål. Innhenting av tillatelser vil være et pågående arbeid.

6.1. KARTLEGGING AV AKTUELLE OMRÅDER

I arbeidet med planen er det blitt bedt om innspill til passende områder for gatekunst. Forslag er samlet inn fra ulike interessenter som kommunale etater, utøvere og organisasjoner. Kartet presenterer både områder der det eksisterer gatekunst og graffitiarbeider per i dag, områder som kan egne seg og områder der prosjekter allerede er initiert og igangsatt.

I kartleggingen er det i tillegg kommet frem forslag til generelle områder som kan være aktuelle for gatekunst over hele Bærum. De ulike flatene/områdene vil trenge ulik form for organisering.

Underganger

Underganger er et yndet sted for gatekunst. Mange kommuner har allerede laget prosjekter knyttet opp mot underganger, som for eksempel Drammen. Underganger er ofte mørke og kan fremstå som noe ubehagelige å ferdes i på kvelden. Gatekunst i kom-

binasjon med belysning kan gjøre at slike områder fremstår som tryggere og hyggeligere å bevege seg i, både på kveldstid og på dagen. Det er behov for å kartlegge kommunens underganger i tillegg til de underganger som tilhører fylkeskommunen.

Togstasjoner

I Bærum er det togstasjoner på Slependen, i Sandvika, Blommenholm, Høvik, Stabekk og Lysaker. Bane NOR Eiendom har gitt tilbakemelding på at de ikke ønsker å tilrettelegge for gatekunst på sine stasjoner i Stor-Oslo. Bakgrunnen for en slik avgjørelse er flere, der bl.a. tidligere erfaringer med uklart eierforhold og avtale om vedlikehold, klager på manglende vedlikehold og forhøyede driftskostnader er blant hovedårsakene.

Skoler og barnehager

En rekke skoler og barnehager har murvegger som kan disponeres til gatekunst.

Bekkestua barneskole fikk i 2019 gatekunst ute i skolegården og inne i bygget. Prosjektet er et godt eksempel på hvordan gatekunst kan inkluderes i offentlige kunstprosjekter.

Områder under transformasjon

Gatekunst kan være et av flere tiltak for å skape oppmerksomhet og ny bruk både før, underveis og etter at områdene er transformert. Områder som arbeides med er bl.a. Franzefoss, Hamang/Industriveien, Fornebu, Bekkestua, Stabekk og Høvik.

I forbindelse med byggingen av Hundsund Tun 7 i 2016 initierte OBOS Fornebulandet et kunstprosjekt på byggegjerdene rundt byggeplassen. Kulturbyrået

Fra venstre: Ukjent, Sandvika, foto: Ina Skarpodde / JPS (UK), Utsira, foto: Kristin Bjelke / Ukjent, Sandvika, foto: Ina Skarpodde

Mesén var kurator for prosjektet der den lokale kunstner Christine Istad fikk laget et 100 meter langt fotografisk verk. I Bergen har man initiert et lignende prosjekt med gatekunstnere.

6.2. RELATERTE PROSJEKTER

Medvirkningsprosjektet Nye Skytterdalen

I de kommunalt eide blokkene i Skytterdalen 15 og 17 har det siden 2017 pågått et medvirkningsprosjekt. Hensikten var å skape et bedre sted å bo for beboerne i de 136 leilighetene. Bomiljøet i Skytterdalen hadde et dårlig rykte blant lokalbefolkningen og har fått mye negativ omtale i media. Det er en sammensatt gruppe mennesker som bor i blokkene. Boligene blir tildelt mennesker med kvalifiserte behov, eksempelvis forskjellige typer omsorgsboliger, flyktninger, personer med rusutfordringer og andre vanskeligstilte. I medvirkningsprosjektet ble beboerne invitert til å komme med ideer til hvordan et bedre bomiljø kunne skapes med utgangspunkt i den fysiske utformingen av fellesområdene. Som et resultat av dette er en rekke sosiale områder som lekeplass, ballbinge og aktivitetsamfi etablert. Det ble også løftet frem ønske om veggmalier og i løpet av sommer 2020 vil DUER male fire utvalgte vegger på stedet.

Bærumspakken

15. april 2020 ble tiltakspakken i forbindelse med koronapandemien vedtatt. Bærumspakken skal bidra til å hjelpe det lokale arbeidslivet, næringslivet og frivilligheten til å håndtere koronasituasjonen og stimulerer til aktivitet. En del av pakken er straks-tiltak som skal iverksettes i løpet av våren og sommeren 2020. Denne delen omfatter tiltak som kan gi raske sysselsettingsgevinster og som kan legge grunnlag for nye arbeidsplasser.

Et av strakstiltakene som har fått avsatt midler er et undergangsprosjekt der man ønsker å skape nye byrom i Sandvika. Et annet tiltak er Oase-prosjektet som fokuserer på Rådmann Halmrasts vei og Otto Sverdrups plass. Tiltak for opplevelser og opphold gjennom bl.a. bruk av grafitti og gatekunst planlegges sommeren 2020.

Midlertidig aktivitetsanlegg for uorganiserte barn og unge i Sandvika

21. november 2019 vedtok MIK en vurdering av et utendørs aktivitetsområde for uorganiserte barn og unge i Sandvika. Arbeidet kobles opp mot en mulighetsstudie rundt på Kadettangen og det vurderes et aktivitetsområde fra Utekontakten og ut mot elva.

7. FORSLAG TIL TILTAK

7.1. TILTAK SOM KREVER ØKONOMISKE BEVILGNINGER

Etablere årlige prosjektmidler for gatekunst

Det foreslås å etablere årlige prosjektmidler øremerket gatekunstprosjekter. Midlene skal sikre gatekunstprosjekter av høy kvalitet, vise bredden i feltet, styrke lokale nettverk og initiere nasjonalt og internasjonalt samarbeid, som f.eks. gjennom festivaler. Synliggjøring av eksisterende og nye prosjekter er viktig og midlene kan også benyttes til ulike formidlingstiltak som guidede byturer og digitale prosjekter.

Eablering av frivegger

Det foreslås å etablere en pilot på frivegger i Sandvika. Piloten vil basere seg på Bydel St. Hanshaugens erfaringer rundt frivegger. Et samarbeid med Vikanda, Bærum kommunes arbeidssenter, vil bli etablert, der snekkerverkstedet vil levere veggløsning og utegruppa vil sikre ukentlig oppfølging av veggen og kjøring av spesialavfall til Isi. Ansatte på Isi vil bistå i deklarerer av spesialavfallet. Om en slik vegg trenger ukentlig oppfølging må vurderes underveis i pilotprosjektet.

På sikt kan man vurdere å plassere ut flere løse-vegger samt vurdere eksisterende murvegger som frivegger.

WOBLE (NO), Larvik, foto: Ina Skarpodde

7.2. TILTAK SOM GJENNOMFØRES MED EKSISTERENDE RESSURSER

Etablere formidlingskanaler for eksisterende og historiske verk

Gatekunsten har selv sterke formidlingskanaler i sosiale medier. Det er imidlertid ønske om å styrke formidlingen og på denne måten nå ut til nye målgrupper. Det er etablert et samarbeid med Visit Greater Oslo om en kartløsning som presenterer eksisterende gatekunst i Bærum. I tillegg vil muligheten for å sende inn i historisk materiale til Bærumssamlingen bli synliggjort.

Veiledning for private og næringsliv som ønsker gatekunst

Verken Bergen, Stavanger eller Drammen krever byggesøknad dersom en huseier ønsker å tillate gatekunst på sin vegg. Huseiers samtykke er tilstrekkelig. Ved å publisere veiledere for utøvere og huseiere på Bærum kommunes nettsider kan man bidra til at flere prosjekter ser dagens lys.

Veiledning for kommunale områder

Det må synliggjøres hvilke tillatelser og andre hensyn som skal ivaretas ved oppføring av prosjekter på kommunale områder.

8. KILDER

Litteratur:

- Berdahl Amundsen, Martin** *Redaktørens forord* i Martin Berdahl Aamundsen (red) *Street Art Norway Volume 2*. Kontur Forlag, 2012
- Høigård, Cecilie** *Gategallerier*. Pax Forlag A/S, Oslo 2007
- Lucie-Smith, Edward** *Illustrert kunstordbok*. NKS-Forlaget, 1990
- Moya, Gøran** *Graffiti – en immateriell kulturarv*. Masteroppgave i Kunstvitenskap ved UiT Norges Arktiske Universitet, 2015
- Reed, Martyn** *Street Art Norway – En introduksjon av Martyn Reed* i Martin Berdahl Aamundsen (red) *Street Art Norway Volume 2*. Kontur Forlag, 2012
- Tatom, David** (red) *Gardner's Art through the ages*. Harcourt College Publishers, Eleventh Edition, 2001
- Ustvedt, Øystein** *Ny norsk kunst etter 1990*. Fagbokforlaget, 2012.
- Vågen, Bjarte** *Gatekunst – Hvordan påvirker gatekunst det offentlige rom i Stavanger? Er det et positivt eller negativt bidrag til byen?* Masteroppgave i Byutvikling og urban design ved Universitetet i Stavanger, 2012
- Waclawek, Anna** *Graffiti and street art*. Thames & Hudson Ltd, London 2011
- Yee, Lydia** (red.) *Street Art, Street Life – From the 1950s to Now*. Bronx Museum and the Arts, Aperature Foundation, 2008.

Utredninger, rapporter og handlingsplaner:

- Kommuneplanen 2017-2035, Bærum kommune
- Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen – Utredning- og handlingsplan for perioden 2011-2015, Bergen kommune
- Bergen kommunes kunstplan for det profesjonelle feltet 2018-2027
- Tiltaksplan mot tagging 2011-2018, Oslo kommune
- Tøyen - Glimt fra områdeløft 2014-2018, Byrådsavdeling for byutvikling, Oslo kommune, 2019
- Handlingsplan for gatekunst i Oslo 2016 – 2020
- Rapporten Medvirkning i Skytterdalen: Hvordan skape et bedre bomiljø? av Andrea Wielunski og Else Abrahamsen, 2017
- Tagging og graffiti – videreføring av dagens praksis, utskrift fra møtebok/Bystyret, Drammen kommune, 30.01.2007
- Saksfremlegg - Tagging, graffiti og gatekunst, Drammen kommune, 2014
- Mulighetens kunst – kultur som verktøy i stedsutvikling Følgforskning av Øvre Eikers Forbilde 2015, av Atle Hauge og Torhild Andersen ved Østlandsforskning, 2016

Nettsider:

- Aftenpostens arkiv
www.fn.no/Om-FN/FNs-baerekraftsmaal
<http://p3.no/gatekunst-og-graffiti>
<http://www.nuartfestival.no/>
<https://www.nrk.no/nordland/urban-kunst-midt-i-odemarka-1.6186843>
<https://www.facebook.com/Komafest/>
<https://www.utsira.kommune.no/>
<https://nuartrad.no/>
<https://www.nrk.no/skole/musikkparken/fluxus---kunsten-a-skape-kunst-uten-retning-1.13168386>
https://en.wikipedia.org/wiki/Krzysztof_Wodiczko
<https://snl.no/videokunst>
https://en.wikipedia.org/wiki/Keith_Haring
<https://kunstkritikk.no/viderekomment-bankbrekk/>
<https://www.an.no/nyheter/kultur/bodo/festivalen-ble-en-knallsuksess-i-bodo-na-flyttes-den-til-nabo-kommune/s/5-4-476895>
<https://www.nrk.no/vestland/dolk-vert-ramma-inn-1.11250717>
<https://splitcitymagazine.com/kunst-eller-haerverk/>
<https://www.aftenposten.no/kultur/i/3J0RgA/dette-kunstverket-duknet-opp-ved-y-blokken-i-natt>
<https://www.nrk.no/osloogviken/graffitigalleri-i-sandvika-sentrum-1.11941314>
<https://www.dt.no/drammen/kultur/drammen-far-ny-graffitivegg/s/5-57-122768>
<https://www.sparebankstiftelsen.no/no/larviks-aeresborgere-som-graffitikunst>
<http://www.mesen.no/prosjekter/fornebu-avtrykk-av-tid>

Øvrige kilder:

- Jon F. Olsen
Christoffer Marchesan
Thomas Stønjum
Kunstnerkollektivet DUER
Viktor Gjengaar, Urban Samtidskunst
James Finucane, Street art Oslo
Eric Ness Christiansen, Final Outlines
Ann Magritt Bekink, rådgiver Drammen kommune
Silje Mauroy Wennevold, fagkonsulent Bydel St. Hanshaugen
Pål Rugsveen, fagkonsulent Bydel St. Hanshaugen, prosjekt Oslokassa

Utsnitt fra undergang i Bærum, utarbeidet av Bærum kommune på oppdrag fra Bærum kommune

Planen er utarbeidet av

BÆRUM
KOMMUNE

Kultur og samarbeid
2020